

Memoriile lui N. Carandino între cultură și politică

Lect. univ. dr. Valeriu Bălteanu

“Dunarea de Jos” University of Galati

Résumé: En 1989, l'académicien E. Simion, ayant comme point de référence l'œuvre de N. Carandino et ses mémoires, publiés à Bucarest en 1979, observe que la sphère d'information « s'y étend du café au parlement ». La deuxième partie de ses mémoires présente encore un élément spatial avec une très grande importance : la prison communiste. Cette partie a été publiée aux Etats Unis en 1986, mais le public roumain l'a vue seulement après la Révolution de 1989. Les mémoires en taille réelle de N. Carandino, publiés en 1991 sous le titre « Nuit blanches et journées noirs » offrent une claire image d'une époque historique toute entière (de la période de l'entre-deux-guerres aux premières années de la dictature communiste). L'œuvre de Carandino n'est pas seulement une importante source d'information historique, mais aussi un vrai « livre d'apprentissage ». Notre travail insiste sur ce dernier aspect, à partir d'une analyse de la deuxième partie des mémoires de N. Carandino, partie encore peu connue par le grand public.

Mots-clés: culture, politique, mémoires, communisme, période de l'entre-deux-guerres

Cunoscut încă din perioada interbelică drept cronicar dramatic și jurnalist politic, Nicolae Carandino a oferit publicului în 1979 un volum de memorii intitulat *De la o zi la alta*; peste câțiva ani, la New York, va apărea un al doilea volum, cu titlul *Noapți albe și zile negre*. În 1992, Editura Eminescu va reuni ambele volume sub titlul celui de-al doilea tom.

N. Carandino a fost un intelectual de marcă al perioadei interbelice și unul dintre fruntașii PNT, un colaborator apropiat al lui I. Maniu; a condus, într-o perioadă foarte dificilă, ziarul oficial al partidului, „Dreptatea”. După cum remarcă E. Simion, „sfera de informație se extinde de la cafenea la parlament” [Simion 1989, IV, 28], cafeneaua fiind locul predilect de întâlnire a literaților. Memoriile lui N. Carandino ne oferă informații prețioase, unele inedite, despre importanți oameni de cultură ai perioadei interbelice: I. Barbu, I. Vineanu, M. Sebastian, E. Lovinescu, H. Papadat-Bengescu etc. Interesante sunt și informațiile referitoare la politicienii importanți ai vremii: N. Iorga, V. Iulian, V. Madgearu, O. Goga

etc. Finalmente, se creionează imaginea unei epoci pline de dinamism, de efervescență culturală și politică.

Prima parte a memoriilor a intrat în atenția publicului, după cum am văzut, încă din 1979; cea de-a doua parte, asupra căreia vom insista, a devenit cunoscută cu adevărat publicului românesc în 1992; ea are în centru un nou spațiu de derulare a faptelor – temnița comunistă. Deosebit de interesante sunt informațiile pe care autorul ni le oferă cu privire la perioada de tranziție spre comunism, la o serie de mecanisme și evoluții care au permis instaurarea terorii comuniste. Să menționăm câteva evoluții specifice acelei perioade:

- *trădarea Occidentului*

Nici un alt memorialist al acestei perioade nu a fost atât de vehement ca N. Carandino în acuzarea statelor occidentale de a fi trădat România. După 1945 era așteptată venirea americanilor, dar unele semne, sesizate și de Carandino, indicau posibilitatea unor evoluții politice neașteptate. N. Carandino amintește două dintre discuțiile avute, în acei ani, cu personalități americane: ziaristul E. Markham și secretarul de stat american Harimann. E. Markham, fost coleg de liceu cu președintele SUA, Harry Truman, fusese trimis în România, aparent ca să cunoască realitățile politice, dar și cu misiunea (descifrată mai târziu) de „a strecura” în cercurile politice românești idei ce ținteau spre „domolirea” entuziasmului trezit la noi de posibila venire a americanilor [Carandino 1992: 269].

Discuția cu A. Harimann, purtată la Ambasada SUA de la București, a constituit un adevărat șoc pentru Carandino. Deși comuniștii cucureau pe rând centrele de putere, Harimann îl asigură pe ziarist că cele patru țări învingătoare (URSS, SUA, Anglia, Franța) garantau libertățile democratice în România; era greu, însă, să-l convingi pe Carandino de acest lucru, când mii de luptători anticomuniști erau trimiși în închisoare tocmai pentru că luptaseră pentru libertate și democrație. El înțelege că americanii aveau propriile lor interese politice: „Da, Harimann avea nevoie de închisorile noastre ca *democrații* (reprezentanții Partidului Democrat, n.n.) să poată câștiga alegerile americane. Trist, dar exact.” [Carandino 1992: 271]. Deși pe atunci nu se cunoștea nimic despre înțelegerile secrete de la Yalta, dintre ruși și occidentali, ziaristul român trage concluzia firească: „eram în mod vizibil abandonăți” [Ibid.]

- *lupta pentru supremație în presă*

Perioada dintre 1945 și 1947 (abdicarea regelui) a fost marcată și de lupta pentru controlul presei românești. Presa era atunci un instrument esențial în lupta pentru cucerirea puterii politice. Sprijinite de Moscova, o serie de publicații de stânga treceau rapid în prim plan, în timp ce publicațiile de dreapta pierdeau, la fel de rapid, teren, nefiind sprijinite financiar sau politic. Carandino a condus ani de zile ziarul oficial al PNT, „*Dreptatea*”, fiind solicitat în acest sens chiar de I. Maniu. Interzicerea acestui ziar a obligat opoziția să apeleze la o publicație obscură, „*Ardealul*”, care devine rapid tribuna forțelor democratice. Un rol important în această direcție l-a avut N. Carandino, care devine „o țintă” pentru comuniști. Memoriile atrag atenția și asupra unor modalități de acțiune prin care comuniștii încercau să controleze presa. Se amintesc, în acest sens, acțiunile tipografilor, care, instigați de comuniști, puneau permanent piedici în procesul de tipărire a publicațiilor de dreapta. Interesante sunt și observațiile ce vizează schimbarea raportului de forțe în cadrul Uniunii Ziariștilor, unde, treptat, jurnaliștii de stânga ajung să fie majoritari. Carandino amintește chiar de o încercare de atragere a sa de partea adversarilor politici, întreprinsă de unul dintre viitorii lideri comuniști, Miron Constantinescu. Poate că ar fi bine, în acest context, să amintim vorbele lui Pamfil Șeicaru, important ziarist al perioadei interbelice, care, la fuga din țară, în 1944, îi spusese lui N. Carandino: „de cravata asta o să te spânzure într-o zi comuniștii. Și atunci ai să-ți aduci aminte de mine. Dar o să fie prea târziu” [Carandino 1992: 271].

- *rivalitățile în cadrul opoziției*

Una dintre cauzele slăbirii opoziției, mai puțin remarcate de cei aflați în lupta cu forțele comuniste, a fost existența rivalităților politice apărute între diverși participanți la lupta contra stângii. Carandino este printre foarte puținii memorialiști care evidențiază acest aspect, de cele mai multe ori, ignorat. Autorul va sesiza existența în cadrul PNT a mai multor facțiuni (Penescu, Mihalache etc.), care încercau să-și impună oamenii în funcții de conducere, fără a ține cont de criteriile valorice. N. Carandino însuși a fost confruntat cu astfel de „întâmplări”: autorul sugerează că, odată cu creșterea prestigiului său public, a devenit ținta unor atacuri din partea unor colegi de partid. S-a încercat chiar scoaterea sa de pe lista electorală la alegerile din 1946. Episodul amintit este unul cu totul remarcabil: plasat inițial pe poziția a doua (ceea ce ne arată că N.

Carandino era unul dintre liderii opoziției), jurnalistul se vede treptat mutat pe poziții neeligibile! Au intrat în joc diverse personaje pe care istoria nu le-a reținut. Protestul lui Carandino a luat o formă extremă: a acceptat să fie ultimul pe listă, cu condiția ca liderul partidului, Maniu, să declare în scris, în presă, că mișcarea s-a făcut la cererea sa! Maniu, surprinzător pentru mulți, a acceptat. Peste câțiva ani, aflat în aceeași celulă cu Maniu, Carandino își va exprima regretul pentru poziția sa radicală de atunci. Dincolo de astfel de fapte (și de altele asemănătoare), Carandino vrea să atragă atenția că lipsa de unitate și rivalitățile în cadrul opoziției au avut un rol nefast.

- *procesele politice*

Treptata preluare a puterii de către comuniști a fost marcată de numeroase înscenări juridice la care a fost supusă opoziția. Memoriile lui Carandino ne prezintă, printre altele, transformarea proceselor obișnuite în procese politice. Politizarea acțiunilor juridice se poate urmări și în domeniul jurnalistic [Carandino 1992: 280]. Cel mai important proces politic al perioadei a fost cel intentat liderilor țărăniști (cazul Tămădău), cunoscut în istoria noastră ca „Procesul Maniu”. Se știe că Maniu refuzase să plece din țară, spunând: „cineva trebuie să rămână” [Carandino 1992: 295], se înțelege, pentru a continua lupta. Cu toate acestea, comuniștii au reușit să-l implice și pe Maniu într-un proces care-l va costa viața. Carandino, scăpat cu viață din infernul comunist, va oferi cititorilor pagini memorabile referitoare la procesul amintit, va face cunoscut posterității modul exemplar, demn, în care s-a apărat Maniu. Refuzul acestuia de a accepta orice fel de compromis cu regimul comunist, întreaga purtare a lui Maniu în detenție au devenit mai bine cunoscute grație lui Carandino, care a stat în aceeași celulă cu liderul țărănist în ultima parte a detenției.

- *salvarea prin cultură*

Este o temă fundamentală a memorialisticii lui Carandino. Autorul are, în infernul comunist, o singură șansă de supraviețuire, cultura. Sunt emoționante paginile care ni-l prezintă pe autor apelând la diverse elemente de ordin cultural pentru a supraviețui: vorbitul singur în celulă pe diverse teme sau vorbitul în limbile străine pe care le cunoștea, apelul la „componenta” culturală a propriilor memorii (autori, opere, articole etc.). Toate acestea au constituit, finalmente, o încercare disperată de

„spiritualizare a unei vieți vegetative” [Carandino 1992: 384]. Mai târziu, când ajunge să aibă colegi de celulă, memorialistul, știind că discuțiile deținuților erau înregistrate, provoacă perplexitatea securiștilor, care nu pot înțelege cum e posibil ca deținuții să discute ceasuri întregi despre existențialism, „despre poezia modernă sau despre tragedia greacă” [Carandino 1992: 354]. „Suportul” cultural a fost esențial în salvarea spirituală a multor deținuți politici. Carandino oferă cititorilor pagini cutremurătoare despre teroarea generalizată practică în închisorile comuniste. Metodele erau dintre cele mai variate: privarea de somn, administrarea incorectă a tratamentelor medicale, plasarea informatorilor în aceeași celulă cu cel urmărit etc. Carandino însuși a fost supus unei tentative de racolare, de transformare în informator. „Promisiunile erau concrete – un polonic de terci în plus, o pereche de ciorapi și, mai ales, liniște, multă liniște” [Carandino 1992: 313]. Dincolo de aceste promisiuni, va afla Carandino mai târziu, se ascundea o posibilă viitoare implicare a autorului într-unul dintre marile dosare ale istoriei comuniste, dosarul Pătrășcanu. Anchetatorii știau că N. Carandino, ca ziarist, îl apreciasse pe Lucrețiu Pătrășcanu, devenit, între timp, pentru comuniști, dușman al poporului. Carandino încă nu bănuia nimic.

Am menționat doar câteva aspecte relevante din perspectiva evoluțiilor politice, pe baza informațiilor oferite de jurnalistul și omul politic N. Carandino; o lectură mai atentă ar putea evidenția și alte aspecte, poate chiar mai semnificative, memoriile scriitorului brăilean constituind o prețioasă sursă de cunoaștere a unei perioade istorice extrem de tulburi.

Bibliografie selectivă

Carandino, Nicolae, *De la o zi la alta*, Editura Eminescu, București, 1979.

Carandino, Nicolae, *Nopți albe și zile negre*, Editura Eminescu, București, 1992.

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, IV, Editura Cartea Românească, București, 1989.